

Αυτόν τον καιρό του ολέθρου και της απόγνωσης, κλεισμένοι στα σπίτια τους, οι Ιταλοί ξαναδιαβάζουν τους «Αρραβωνιασμένους» του μεγάλου συγγραφέα Αλεσσάντρο Μαντσόνι.

Μιας ιστορίας αγάπης, οι σελίδες της οποίας ξετυλιχτηκαν παράλληλα με την φονική επιδημία πανούκλας (1629-1631) που έπληξε την Ιταλία και εξολόθρευσε πάνω από 1 εκατομμύριο ανθρώπους. Και ανακαλύπτουν συγκλονιστικές ομοιότητες με τη σημερινή εποχή. Εδώ στην Ελλάδα, καλό θα ήταν να ξαναδιαβάσουμε τον Θουκυδίδη...

Στο ιστορικό μυθιστόρημά του, που γράφτηκε το 1821 και πρωτοδημοσιεύθηκε το 1827, ο συγγραφέας του πιο αντιπροσωπευτικού και πολυδιαβασμένου έργου του ιταλικού ρομαντισμού, του πρώτου στην ιταλική γλώσσα, αλλά και του πρώτου με ήρωες ταπεινούς ανθρώπους και όχι τους ισχυρούς της εποχής, περιγράφει με γλαφυρό τρόπο τις ολιγωρίες των αρχόντων και την αντικοινωνική συμπεριφορά των πολιτών.

Για την συγγραφή του εξαιρετικού αυτού μυθιστορήματος, που διδάσκεται παραδοσιακά στα ιταλικά σχολεία – αλλά όπως είδαμε η διδασκαλία της δεν απέδωσε καρπούς – ο Μαντσόνι είχε μελετήσει όλες τις διαθέσιμες πηγές και εντρυφήσει σε όλα τα αρχεία της εποχής.

Η υποτίμηση του κινδύνου και η εισβολή των «παραγιώ ν»

Γνωστή και ως «πανούκλα του Μαντσόνι», ακριβώς λόγω της ενδελεχούς μελέτης του συγγραφέα, η μεταδοτική νόσος (La Peste, όπως είναι πια γνωστή), χτύπησε την κεντρική και βόρεια Ιταλία φθάνοντας ως την Ελβετία. Και συνεχίστηκε, σε ήπια μορφή, άλλα δύο χρόνια μετά την λήξη συναγερμού, δηλαδή ως το 1633. Περισσότερο έπληξε – και τότε – την περιοχή της Λομβαρδίας (Μιλάνο), αλλά και το Μεγάλο Δουκάτο της Τοσκάνης (Φλωρεντία).

Εκείνη την εποχή, η Ιταλία δεχόταν την επιδρομή των μισθοφόρων της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του γερμανικού έθνους, που πήραν το όνομα «Ianzichenecchi», από την γερμανική λέξη Landsknecht (Land = γη, χώρα, πατρίδα + Knecht = υπηρέτης, παραγιός).

Γνωστοί για την αγριότητά τους, οι μισθοφόροι αυτοί φαίνεται ότι είχαν παρουσιάσει

Η ζωή στον καιρό του λοιμού: Από τον Θουκυδίδη ως τον Μαντσόνι

Συντάχθηκε απο τον/την Άννα Ειρήνη
Τετάρτη, 18 Μάρτιος 2020 11:26 -

συμπτώματα της νόσου κατά την εισβολή τους στην Ιταλία.

Αν και αυτό είχε γίνει γνωστό, υποτιμήθηκε από τις αρχές, με τον κυβερνήτη Δον Γκονζάλο Ντε Κόρντοβα, να επικεντρώνεται αποκλειστικά στην εισβολή των μισθοφόρων και στις επιθέσεις τους στα κυβερνητικά κτίρια και στη Γερουσία.

Ο μόνος που εμφανίζεται να αντιλαμβάνεται τι συμβαίνει και τι πρόκειται να συμβεί είναι ο καρδινάλιος Φεντερίγκο που ρίχνεται στον αγώνα για τη σωτηρία των ασθενών και τελικά καταλήγει να είναι η μόνη αρχή που απομένει σε ένα Μιλάνο παραδομένο στους εισβολείς και στην αρρώστια.

(Όπως βλέπετε, πολλά κοινά σημεία βρίσκουμε και με την Ελλάδα, καθώς παράλληλα αντιμετωπίζουμε και την απόπειρα εισβολής από τον Έβρο και την επίθεση του κορονοϊού. Ευτυχώς, ο δικός μας κυβερνήτης έδωσε την ίδια βαρύτητα και στις δύο απειλές).

Όσον αφορά στους εισβολείς μάλιστα, είχαμε και τότε εισβολή δι' αντιπροσώπων, καθώς οι συγκεκριμένοι μισθοφόροι είχαν στρατολογηθεί μεταξύ των μη πρωτότοκων παιδιών μικροϊδιοκτητών αγροτών, που προτιμούσαν να στρατεύονται παρά να περάσουν τη ζωή τους ως εργάτες γης στις γονικές περιουσίες, κληρονόμοι των οποίων ήταν μόνο οι πρωτότοκοι. Δεν ήταν ακριβώς στρατιώτες, γι' αυτό και ήταν εξοπλισμένοι μόνο με σπαθιά και δόρατα.

Σύμφωνα με τον Μαντσόνι, η υγειονομική υπηρεσία της εποχής είχε προβλέψει ότι οι μισθοφόροι αυτοί θα έφεραν την πανούκλα, όπως και συνέβη.

Ο συγγραφέας – όπως και ο Αλμπέρ Καμύ στην «Πανούκλα» και ο Ζοζέ Σαραμάγκου στο «Περί τυφλότητας» και πριν από αυτούς ο Θουκυδίδης και ο Βοκκάκιος – περιγράφουν στα ιστορικά ή αλληγορικά αριστουργήματά τους τις κοινωνικές αντιδράσεις, εξηγώντας πώς η κατάρρευση της κοινωνικής ευθύνης και η διάρρηξη του κοινωνικού ιστού πολλαπλασίασαν τα θύματα και οδήγησαν σε οικονομική καταστροφή.

Στην πρώ τη γραμμή Θουκυδίδης και Ιπποκράτης

Η ζωή στον καιρό του λοιμού: Από τον Θουκυδίδη ως τον Μαντσόνι

Συντάχθηκε απο τον/την Άννα Ειρήνη
Τετάρτη, 18 Μάρτιος 2020 11:26 -

Ο Θουκυδίδης, περιγράφει τον λοιμό που εμφανίστηκε στην αρχαία Αθήνα στον δεύτερο χρόνο του Πελοποννησιακού Πολέμου, το 430 π.Χ., κατά την πολιορκία της πόλης από τους Σπαρτιάτες. Πιστεύεται ότι επρόκειτο για πανώλη, αν και νεότερα δεδομένα έχουν οδηγήσει τους επιστήμονες και στην περίπτωση του τύφου ή και του Έμπολα.

Από τον λοιμό πέθανε και ο Περικλής, ενώ νόσησε και ο ίδιος ο Θουκυδίδης, ο μεγάλος ιστορικός και πολεμικός ανταποκριτής που περιέγραψε τα γεγονότα του πολέμου παράλληλα με την τέλεσή τους. Στη μάχη κατά του λοιμού είχε λάβει μέρος και ο Ιπποκράτης, ο οποίος πρώτος ανακάλυψε την ευεργετική επίδραση της φωτιάς, άρα και των υψηλών θερμοκρασιών, ενώ ο Θουκυδίδης περιέγραψε από «πρώτο χέρι» τα συμπτώματα και τις μεθόδους που ακολουθήθηκαν για την ίαση.

Ο Θουκυδίδης είχε εντοπίσει ως αίτιο διάδοσης της επιδημίας τον συνωστισμό, καθώς στην Αθήνα και στον Πειραιά είχε συγκεντρωθεί τεράστιος για την εποχή πληθυσμός ανθρώπων που προσπαθούσαν να σωθούν από τις πολεμικές επιχειρήσεις. Είχε επίσης εντοπίσει και την καταστροφική επίδραση των επαφών με τον υπόλοιπο κόσμο, καθώς πιστεύεται ότι όλα ξεκίνησαν από τον Πειραιά, κέντρο των εμπορικών επαφών.

Ηθική κατάπτωση και παρακμιακά φαινόμενα

Ο μεγάλος ιστορικός έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνική και ηθική έκπτωση: Οι άνθρωποι, κατακλυσμένοι από το αίσθημα του μελλοθανάτου, έπαψαν να υπακούουν στους νόμους, ξόδευαν αλόγιστα τις περιουσίες τους σα να μην υπάρχει αύριο, πολλοί φτωχοί πλούτισαν κληρονομώντας τις περιουσίες πλουσιών συγγενών τους.

Δεν ήταν λίγοι εκείνοι που αδιαφόρησαν για την υστεροφημία τους, ενώ ακόμη και οι ενάρτεοι «έβγαλαν» τον χειρότερό τους εαυτό, καθώς είχε καταλυθεί κάθε ηθικός φραγμός.

Κάτι που επίσης είχαν παρατηρήσει Θουκυδίδης και Ιπποκράτης ήταν ότι όσοι επιβίωσαν αποκτούσαν ανοσία στον ιό.

Η ζωή στον καιρό του λοιμού: Από τον Θουκυδίδη ως τον Μαντσόνι

Συντάχθηκε απο τον/την Άννα Ειρήνη
Τετάρτη, 18 Μάρτιος 2020 11:26 -

Επίσης, η μεταδοτικότητα της νόσου οδήγησε σε εγκατάλειψη των ασθενών που πέθαιναν μόνοι τους, ενώ τα πτώματα συσσωρεύονταν, αποτελώντας νέα πηγή μόλυνσης. Και αυτό αποτέλεσε στοιχείο ηθικής και κοινωνικής κατάπτωσης, αφού είναι γνωστό ότι οι αρχαίοι Έλληνες σέβονταν και φρόντιζαν τους νεκρούς τους.

Τέλος, υπήρξαν και τότε διάφορες ιστορίες συνωμοσίας, καθώς πολλοί υποστήριζαν πως οι Θεοί έχουν ταχθεί στο πλευρό των Σπαρτιατών, κάνοντας αναφορές σε διάφορους χρησμούς που ο Θουκυδίδης είχε απορρίψει ως δεισιδαιμονίες.

Στην επιφάνεια τα ελαττώματα

Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Μαντσόνι, που με αφορμή την επιδημία προχωρά σε ηθικού περιεχομένου σκέψεις και διαπιστώσεις. Αποδεικνύοντας ότι η πανούκλα έφερε στην επιφάνεια αρετές και ελαττώματα, ηρωισμό και δειλία και όλα όσα κρύβονται σε συνθήκες κανονικότητας.

Γιατί μια έκτακτη συνθήκη που δοκιμάζει το σώμα, δοκιμάζει και την ψυχή και αποκαλύπτει τις ανθρώπινες αδυναμίες.

Στους «Αρραβωνιασμένους», ο Ιταλός συγγραφέας περιγράφει και αυτός τις φήμες, τις διαδόσεις, τις δεισιδαιμονίες. Μάλιστα, ειδική αναφορά κάνει και στις Αρχές, που έβαλαν πάνω από το Κοινό Καλό τα πολιτικά και τα οικονομικά συμφέροντα, αν και είχαν ειδοποιηθεί.

Διάφοροι αγγελιαφόροι που ταξίδευαν παράλληλα με τους μισθοφόρους, έβρισκαν στους δρόμους πτώματα. Αλλά όταν έμπαιναν στην πόλη του Μιλάνου, διαπίστωναν πως το κακό είχε ήδη συμβεί. Η πόλη των δύο ερωτευμένων, του Ρέντσο και της Λουτσία, είχε πέσει στην πιο θανάσιμη παγίδα.

Οι επικοινωνίες ήταν δύσκολες εκείνη την εποχή, οι ειδήσεις έφθαναν με δυσκολία, γράμματα δεν έφθαναν ποτέ στον παραλήπτη, οι ίδιοι οι γραμματοκομιστές δεν έφθαναν ποτέ.

Μόνη αλλαγή τα smartphones!

Στη σημερινή εποχή, υπάρχουν τα πιο εξελιγμένα μέσα επικοινωνίας. Το διαδίκτυο, τα κινητά, τα smartphones. Τα μηνύματα φθάνουν στο δευτερόλεπτο. Η πραγματικότητα, όμως, αποδεικνύει πως η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν έχει αλλάξει. Απλά σήμερα υπάρχει η (σημαντική) δυνατότητα συχνής επανάληψης του μηνύματος.

Προσέξτε τώρα: Στην εποχή της επιδημίας που περιγράφει ο Μαντσόνι οι άνθρωποι υποβάθμισαν τον κίνδυνο – όπως και στις μέρες μας. Πρόεδρος της Ανώτατης Υγειονομικής Επιτροπής ήταν ο φυσικός (πρωτοφυσικό τον αποκαλούν στην Ιταλία) Λουντοβίκο Σεττάλα. Αυτός κοπανιόταν προσπαθώντας να προειδοποιήσει, αλλά δεν τον έπαιρναν στα σοβαρά.

Πόσες φορές έχουμε, από την αρχή της παρούσας κρίσης, ακούσει και δει τους σύγχρονους επιστήμονες να «κοπανιούνται»;

Ο Μαντσόνι γράφει πως οι ίδιες οι συνέπειες της επιδημίας, η ίδια η επιδημία αντιμετωπιζόταν με μια παράδοξη αδιαφορία: «Στις πλατείες, στα μαγαζιά, στα σπίτια, αν κάποιος τολμούσε να αναφερθεί στον κίνδυνο, αν έκανε κάποια αναφορά στην πανούκλα, αντιμετωπιζόταν με χλευασμούς δυσπιστίας και οργισμένη περιφρόνηση».

Καρναβάλια, ντεφιλέ και happy hour!

Σήμερα, πολλοί στην Ιταλία θυμούνται πως παρά τις προειδοποιήσεις, όλοι συνέχισαν να συνωστίζονται στα καφέ, στις παμπ, στα happy hour, στα σούπερ-μάρκετς, στα θέατρα, στις επιδείξεις μόδας, στο Καρναβάλι της Βενετίας, όπου, επί εικοσι σχεδόν μέρες συνωστίστηκαν όλοι για τις παρελάσεις, τους διαγωνισμούς μάσκας, το πέταγμα του αγγέλου. Και στις επιδείξεις μόδας του Μιλάνου, βέβαια, όπου παρουσιάστηκαν και Κινέζοι σχεδιαστές. Οι οίκοι Αρμάνι και Λάουρα Μπιατζιόττι πραγματοποίησαν τα ντεφιλέ τους κλεισμένων των θυρών και σε διαδικτυακή μετάδοση, αλλά δεν συνέβη το ίδιο με πολλούς άλλους, ενώ στο Μιλάνο είχε συρρεύσει κόσμος από όλα τα σημεία του ορίζοντα.

Η ζωή στον καιρό του λοιμού: Από τον Θουκυδίδη ως τον Μαντσόνι

Συντάχθηκε απο τον/την Άννα Ειρήνη
Τετάρτη, 18 Μάρτιος 2020 11:26 -

Μια άλλη ομοιότητα ήταν το «κυνήγι του πρώτου ασθενούς». Τότε, στο Μιλάνο, ως πρώτος ασθενής θεωρήθηκε ένας Ιταλός στρατιώτης που υπηρετούσε στον ισπανικό στρατό και λέγεται ότι πέρασε από το σπίτι των γονιών του πριν φθάσει στο νοσοκομείο όπου και κατέληξε τέσσερις ημέρες αργότερα. Οι συγγενείς μπήκαν σε καραντίνα, όλα τα ρούχα παραδόθηκαν στην πυρά, διότι, όπως γράφει ο Μαντσόνι, η διάδοση έγινε με την επαφή.

Οι ήρωες τότε και σήμερα

Υπήρχαν επίσης και στην εποχή του Μαντσόνι, οι ήρωες. Επικεφαλής στη μάχη, ο καπουτσίνοσ ιερέας Φελίτσε Καζάτι, που ακούραστος συντόνιζε τα πάντα μένοντας όρθιος για μερόνυχτα.

Τότε, υπό τις οδηγίες του Καζάτι, ιερείς, γιατροί και νοσηλευτές «απειλούσαν, τιμωρούσαν, παρηγορούσαν, στέγνωσαν δάκρυα», όπως γράφει ο Μαντσόνι. Όπως σήμερα τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής, οι γιατροί, οι νοσηλευτές.

Και κάτι ακόμη: Και τότε δημιουργήθηκαν ειδικοί χώροι – καλύβες από άχυρο – για να νοσηλεύονται οι ασθενείς. Οι καλύβες αποτέλεσαν το νοσοκομείο μολυσματικών ασθενειών της εποχής και ο Καζάτι φρόντιζε να μην λείπουν οι γιατροί, τα φάρμακα, η τροφή και τα χειρουργικά εργαλεία.

Φυσικά, υπάρχουν και διαφορές. Ο Μαντσόνι περιγράφει την τυφλότητα των αρχών, κάτι που δεν συνέβη με τον κορονοϊό στην Ιταλία. Περιγράφει επίσης ότι τότε η λέξη «πανούκλα» ήταν απαγορευμένη, πράγμα που δεν συνέβη με τον κορονοϊό – αντίθετα σε πολλές περιπτώσεις φτάσαμε στο άλλο άκρο, αντιμετωπίζοντας με καχυποψία και το παραμικρό φτάρνισμα.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα στις πύλες του Μιλάνου έφθασε ο ερωτοχτυπημένος Ρέντσο. Η πόλη ήταν – και τότε – σε καραντίνα, αλλά έλυσε το πρόβλημά του χρηματίζοντας τους φρουρούς. Κι' όταν μπήκε...

Σιωπή και μοναξιά

Γράφει ο Μαντσόνι: «Ο καιρός κλειστός, ο αέρας βαρύς, ο ουρανός κρυμμένος από ένα σύννεφο ή μία αδιαπέραστη ομίχλη, ακίνητη, που έκρυβε τον ήλιο χωρίς να υπόσχεται βροχή. Τα χωράφια τριγύρω ακαλλιέργητα, οι πρασινάδες είχαν χάσει το χρώμα τους και τα πεσμένα φύλλα χωρίς ούτε μια σταγόνα δροσιάς. Κι' αυτή η μοναξιά, αυτή η σιωπή, τόσο κοντά σε μια μεγάλη πόλη, μεγάλωναν την ανησυχία του Ρέντσο κι' έκαναν ακόμη πιο σκοτεινές τις σκέψεις του».

Γρήγορα ο Ρέντσο κατάλαβε πως αυτό που περισσότερο τον τρόμαζε ήταν ο δικός του τρόμος, που μεγάλωσε ακόμη περισσότερο όταν έπεσε θύμα της επιθετικότητας ενός περαστικού που τον θεώρησε «untore», δηλαδή ασθενή που μεταδίδει την πανούκλα.

Περπατάει και περπατάει σε ένα μέρος που θα την έλεγες πόλη των ζωντανών. Αλλά κοιτάζοντας τους έρημους δρόμους και τα κλειδαμπαρωμένα σπίτια, σκέπτεται: «Μα ποια πόλη και ποιοι ζωντανοί»!

Χάρη στον Μαντσόνι – αλλά και στη δεύτερη γυναίκα του Τερέζα και στον επιστήθιο φίλο του Τομμάζο Γκρότσι, που επέμεναν να εμπλουτίσει και να επανεκδώσει το έργο του, κάτι που έγινε μεταξύ του Οκτωβρίου 1840 και του Νοεμβρίου 1842 – έχουμε και την ιστορία της Πλάκας της Ατιμωτικής Στήλης, που σήμερα φυλάσσεται στο Καστέλο Σφορτσέσκο στο Μιλάνο.

Ο θάνατος του κουρέα και η Στήλη της Ατίμωσης

Επρόκειτο για μια Στήλη όπου τον καιρό που περιγράφει ο Μαντσόνι στο ιστορικό του μυθιστόρημα αναγράφονταν τα ονόματα των «untori», των μεταδοτών, αυτών δηλαδή που κατηγορήθηκαν ότι συνέβαλαν στη διάδοση της νόσου.

Ο λόγος για την τραγική ιστορία του κουρέα Τζιαν Τζιάκομο Μόρα και του υγειονομικού αξιωματούχου Γκουλιέλμο Πιάτσα, που κατηγορήθηκαν ότι δήθεν συνέβαλαν στην μετάδοση της πανούκλας, με τον Μόρα να παρασκευάζει και τον Πιάτσα να διαθέτει σκευάσματα, τα οποία τοποθετούσε έξω από τις πόρτες των σπιτιών. Η αλήθεια είναι ότι στο μπαρμπέρικο του Μόρα βρέθηκαν διάφορα αρωματικά σκευάσματα της δουλειάς του, αλλά και τα

Η ζωή στον καιρό του λοιμού: Από τον Θουκυδίδη ως τον Μαντσόνι

Συντάχθηκε απο τον/την Άννα Ειρήνη
Τετάρτη, 18 Μάρτιος 2020 11:26 -

υπολείμματα κάποιας κρέμας που υποτίθεται ότι επούλωνε πληγές.

Μόρα και Πιάτσα συνελήφθησαν και βασανίστηκαν φριχτά, με αποτέλεσμα να ομολογήσουν ό,τι οι δικαστές τους ήθελαν να αποσπάσουν. Γι' αυτό και στη δίκη έπεσαν σε πολλές αντιφάσεις, αλλά παρ' όλα αυτά καταδικάστηκαν και εκτελέστηκαν. Προηγουμένως διαπομπεύθηκαν συρόμενοι στους δρόμους της πόλης, ενώ το σπίτι-μαγαζί του κουρέα κατεδαφίστηκε και στη θέση αυτή (σήμερα γωνία της οδού Τζιαν Τζιάκομο Μόρα και λεωφόρου Πόρτα Τιτσινέζε στο Μιλάνο) τοποθετήθηκε η γνωστή Πλάκα της Ατίμωσης, σύμβολο σήμερα της δεισιδαιμονίας και της αδικίας.

Η Πλάκα έμεινε στη θέση αυτή από το 1630 επί ισπανικής διοίκησης και απομακρύνθηκε το 1778 επί Μαρίας Θηρεσίας και αυστριακής κατοχής.

Σήμερα, στο ίδιο σημείο υπάρχει ένα μικρό παλάτσο. Το 2005 τοποθετήθηκαν εκεί ένα μπρούτζινο αγαλματίδιο και μια επιγραφή σε ανάμνηση εκείνων των τραγικών γεγονότων:

«Εδώ υπήρχε κάποτε το σπίτι του Τζιαντζάκομο Μόρα που άδικα βασανίστηκε και καταδικάστηκε σε θάνατο ως μεταδότης στη διάρκεια της πανούκλας του 1630». Και προστίθεται η φράση που είχε χρησιμοποιήσει η Μαντσόνι στη δεύτερη έκδοση του βιβλίου του:

«Είναι μια ανακούφιση να σκεπτόμαστε πως αν δεν γνώριζαν τι έκαναν ήταν επειδή δεν ήθελαν να γνωρίζουν, ήταν λόγω εκείνης της άγνοιας που ο άνθρωπος αναδέχεται και χάνει κατά βούληση, και δεν είναι μια δικαιολογία, αλλά μια ενοχή».

Ο Μαντσόνι αναφερόταν στους δικαστές και βασανιστές των δύο αθώων, στηλιτεύοντας έτσι τον φανατισμό, την δεισιδαιμονία και την υποκρισία, που σημάδεψαν την ιστορία του ανθρώπου και σκότωσαν περισσότερους από οποιαδήποτε μολυσματική ασθένεια...

<https://www.liberal.gr/apopsi/apo-ton-thoukudidi-os-ton-mantsoni/291695>